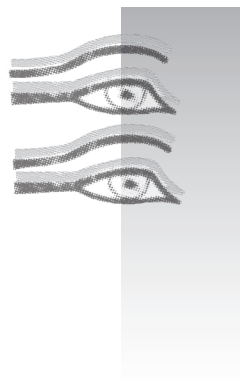

VISSZAEMLEKEZÉS, ÉS KÖSZÖNTÉS

ARATÓ Attila

Arató Attila a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatója volt 1963–1991 között.

Állami Díjas, Szabó Ervin-émlékermes könyvtáros.

A Könyvtári Figyelő szerkesztősége kérésére ragadtam tollat, vagy még inkább azért, mert úgy éreztem, hogy tartozom a szakmának és az ünnepeltnek is „közös múltunk” véleményezésével, ahogyan én látom, láttam, s megéltem aktív éveim időszakában.

A mai könyvtáros-generációnk fiataljai kedvéért bemutatkozásként el kell mondanom, hogy a közös múlt azt a közel három évtizedet jelenti, amit a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatójaként töltöttem el 1963-tól 1991-ig. Pályám során több aspektusból is módom volt a KMK létét, működését látni, tapasztalni és megismerni. Intézményvezetőként mindenekelőtt a saját könyvtárunk, könyvtárosaink, s a megyei könyvtárhálózat vonatkozásában, később a megyei könyvtárak igazgató tanácsának elnökeként az egész közművelődési hálózatot érintően, majd az OKDT-tagjaként az egész magyar könyvtárügy

érdekében végzett munkáját, teljesítményét. A kezdetektől közel fél évszázad választ el, kizárólag megélt tapasztalataimra, s emlékeimre támaszkodva idézem, idézhetem fel azt, amit ma is lényegesnek, és igaznak érzek. A hosszú idő és a magas kor selejtezi, szűri az emlékeket, de talán megvan az az előnye, hogy az igazán fontosak és értékállóak maradnak meg. Visszaemlékezésről lévén szó, ez szükségszerűen szubjektív lesz. Ezt vállalnom kell, de mivel a különszám bizonyára tartalmaz még hasonlóan szubjektív írásokat – az egészből valós kép bontakozhat ki.

A KMK történetére, szervezetére, funkciórendszerére nem kívánok utalni, hiszen ez többé kevésbé ismert, és e tárgykörben objektív értékelések, tanulmányok jelentek és jelennek meg. Egyet közülük mégis kiemelnék, mivel a KMK történetének azt a szakaszát jeleníti meg, amelyiknek magam is részese, szereplője vol-

tam. *Bereczky László* aktív időszakom végén megjelent tanulmányában a KMK létrejöttét megelőző időszak elemzését a társadalom és a könyvtári rendszer alakulásának függvényében írta meg. Tanulmánya korrekt és tárgyyszerű, alapvető megállapításaival teljesen egyetértek. Magam számára így fogalmazhatom meg: a KMK elválaszthatatlan a könyvtárügy mindenkori állapotától, annak szerves, nélkülözhetetlen része, eredményeivel s hibáival együtt. Az egész magyar könyvtári rendszer, de mindenekelőtt a közművelődési könyvtárak vonatkozásában ez az állítás az általam ismert időszakban bizonyítható a KMK egész tevékenységében. Ha nem lett volna, ki kellene (kellett volna) találni.

E hosszas bevezető után a Szerkesztőség kérdéseinek figyelembe vételével, részben azokra válaszolva írom a következőket. Hangütésként első közvetlen tapasztalatomat idézem fel. Kezdő igazgatóként, 1963 első felében bemutatkozó látogatást tettem a KMK-ban. *Barabási Rezső* akkori igazgató fogadott. Végig vezetett a Múzeum utcai épület helyiségein, megismertetett vezető munkatársaival, köztük *Sallai Istvánnal*, és az akkori osztályvezetőkkel. Jólesően érzektem azt az oldott közvetlen emberi, szakmai légkört, őszinte érdeklődést, ahogy hozzám, kezdő pályatársukhoz viszonyultak. Látogatásom végén megkérdeztem Barabási Rezsőtől, hogy összegzésül mit ajánlana nekem, mint új vezetőnek. Válasza így hangzott. „*Ha valami jót vagy újat hallasz a könyvtárügyben, a megyei könyvtárakban, menj el, és személyesen, nézd meg! És figyelj Sallai Pistára!*”. Barabási Rezsővel ezután nem sokszor találkoztam, de ez a tanácsa jónak és időállóknak bizonyult. *Sallai Pista* bácsit, – mindannyian így neveztük – remélem, hogy mai fiatalabb könyvtárosainknak sem kell bemutatnom. A magyar könyvtárügy kiemelkedő, meghatározó személyisége volt, embernek is nagyszerű, példamutató, szeretetre méltó. Visszatekintve erre az időszakra, úgy látom, szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hogy a KMK induló éveiben, amelyek egyben a magyar könyvtári rendszer, mindenekelőtt a közművelődési könyvtárak számára is a kibon-

takozás éveit voltak, olyan emberek voltak az élen, mint *Sallai István*, *Sebestyén Géza* – , hogy csak a legjelentősebbeket említsem, – akiknek emberi, szakmai kvalitásai jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy e korszak társadalmi, ideológiai, politikai meghatározottságának korlátai, a magyar könyvtárügyben kevésbé voltak érezhetőek, mint a kulturális élet más területein. Kinevelték tanítványaikat, akik a stafétabotot tőlük átvették.

Az első konkrét segítség, amit a KMK-tól kaptam, első igazgatói évemhez és *Sallai István* személyéhez kötődik. Ekkor fejeztük be a könyvtárunk felújítási munkálatait és ekkor tértünk át a szabadpolcos rendszerre. Ehhez jelentős segítséget adtak *Sallai István* személyes látogatásai és konkrét javaslatai. Ezt az akkor az egész magyar könyvtárügy fejlődése szempontjából korszakos jelentőségű folyamatot segítette a *Szabadpolcos közművelődési könyvtár* című KMK-kiadvány, amelyik szintén ebben az évben jelent meg, *Sallai István* és *Vargha Balázs* írásaként. Ide kívánczok, hogy leírjam abbéli meggyőződésemet, hogy *Vargha Balázs* feltétlenül azok közé tartozott, akik a KMK védjegyei voltak, és rangot adtak az intézménynek. Munkássága elsősorban a gyermekkönyvtári területen éreztette pozitív hatását, de ismertsége, és népszerűsége túlterjedt a könyvtárügyön.

Első munkakapcsolataim, közül szívesen idézem fel a nagy közművelődési könyvtárak mintagyűjtőkori szabályzatának kidolgozását. Három megyei (*Hajdú, Szabolcs, Borsod*) és két városi (*Debrecen, Miskolc*) könyvtár igazgatóinak és vezető munkatársaiknak team-munkájaként készítettük el a KMK felkérésére. A megbeszéléseket felváltva tartottuk a résztvevő könyvtárakban. A végtermék egy vastos kötetben a KMK kiadásában jelent meg 1968-ban, *Ónódy Miklós* bevezető tanulmányával. Azért említem éppen ezt az első közös munkáink sorából, mert nagyon jó hangulatú, a KMK és a hálózati központok kapcsolatára többségében jellemző együttműködéssel készült, helyet adva baráti beszélgetéseknek és termékeny őszinte vitáknak. Ugyanakkor módot ad emlékezni a KMK egyik „védjegyére”,

Ónódy Miklóstra például, akitől lehetett tanulni, és akire mindig lehetett számítani szakmailag és emberileg egyaránt. Nevéhez fűződik az *Új Könyvek* állománygyarapítási tanácsadó sorozat megindítása a KMK egyik legfontosabb kiadványsorozataként. Ónódy korai távozása, tragikus balesete egy baráttól fosztott meg.

Országos érdekű és jelentőségű volt – szerintem – a KMK tevékenységében, hogy figyelte a könyvtárak kiadványtermését és az országos érdekűek megszületéséhez és kiadásához segítséget nyújtott. Nekünk több ilyen kiadványunk volt, közülük itt csak hármat említek: Az *Alföld folyóirat repertóriumát*, *Sebők Vilma* munkája (1973); a *Tájékoztató jegyzék vezetők számára 1968–89*, és a *Könyvtári kiadványok* c. (információ- és kiadványcsere sorozat) 1973–89-ig létező havi füzetei és éves kumulációi. Ezek országos jelentőségű szolgáltatássá a KMK révén válhattak,

Véleményem szerint a KMK tevékenysége elsősorban a könyvtárügy irányítását, fejlesztését, ezen keresztül a vezetők munkáját (pl. az MM Könyvtári osztályát, a hálózati központokat, s a szakma húzó egyéniségeit) segítette, szolgált. Tehette ezt azért is, mert jó volt a vezetők és a munkatársi gárda kiválasztása. A már idézett nevek után mindenekelőtt *Papp Istvánra* és utódjára, *Szente Ferencre*, gondolok. Közös jellemzőjük volt, hogy mindketten a szakmából jöttek, ahol már bizonyították rátermettségüket, képességeiket. Jól ismerték a szakma gyakorlatát, problémáit, s a könyvtárak helyzetét. Többségében elmondhatjuk ezt a KMK szakembergárdájáról is. Ezt tartom egyik leglényegesebb tényezőnek a tekintetben, hogy az intézmény színvonalasan és eredményesen tudta betölteni feladatát a magyar könyvtári rendszerben. Mindketten elkötelezettek voltak a magyar könyvtárügynek; színvonalas, eredményes jó munkát végeztek.

A fentiekén túl a KMK és vezetőinek helyzetét, munkájuk eredményességét jelentősen befolyásolta az a szerteágazó kapcsolatrendszer amelyben tevékenykedtek. Gondolok itt mindenekelőtt az OSZK egészére, vezetésére, az MM Könyv-

tári osztályára, a Magyar Könyvtárosok Egyesületére, s a hálózati központokra. Az intézményes és a személyes kapcsolatok milyenségének sok tekintetben meghatározó szerepe volt és elválaszthatatlan a KMK és vezetői tevékenységének értékelésétől. Ez azonban egy külön tanulmány tárgya lehet. Megítélésem és tapasztalataim szerint a KMK mint intézmény és az ott dolgozók többsége az általam ismert időszakban egy percre sem szakadt el a szakmától, a gyakorlattól és annak művelőitől. Közénk tartozónak, közvetlen munkatársainknak érezhettük őket, akikkel őszintén beszélhettünk, gondjainkról, bajainkról, sikereinkről egyaránt. Ehhez hozzá kell tennem, hogy ez a viszony kölcsönös volt, hiszen a KMK minden tevékenységében kötődött a könyvtárakhoz, mindenekelőtt a hálózati központokhoz s az ott dolgozó szakembergárdához. Közös felmérések, elemzések, szakmai irányelvek, a tankönyvtári munka, oktatás, képzés, továbbképzés, tudományos publikációk sorozata bizonyítják mindezt, amelyek csak a szakma legjobbainak részvételével születhettek meg.

A hazai könyvtártörténet különböző időszakában a KMK egyes tevékenységköre kiemelkedő fontosságot nyert. Ilyen volt például a könyvtáros létszám gyors felfutása idején a szakképesítés hiányát pótló különböző tanfolyamok szervezése, a tankönyvtárak életre hívása, működtetése, a tantervi anyagok kidolgozása. Ez a tevékenység mindaddig nélkülözhetetlen volt a szakma számára ameddig az iskolarendszerű könyvtárosképzés teljes rendszere ki nem épült. A könyvtári munka gazdagodása, differenciálódása mindvégig igényelte a KMK ilyen irányú tevékenységét, gondolok itt például a gyermekkönyvtárosok, zenei könyvtárosok képzésére, a számítógép-kezelői tanfolyamokra stb.

Túl nem értékelhető fontos jellemzője volt a KMK munkásságának, hogy mintegy pótolva a korabeli könyvtáros-társadalom nyelvtudásbeli hiányait, folyamatosan gondoskodott különböző kiadványaival, sorozataival arról, hogy magyar nyelven is tájékozódhassunk a nemzetközi könyvtári szaksajtóban megjelent publikációk-

ról és rajtuk keresztül, az egyetemes könyvtárügy helyzetéről, aktuális eseményeiről. Ezzel a szolgáltatásukkal elősegítették, és gerjesztették azt a gyakorlatban is megindult folyamatot, ami nagyobb közművelődési könyvtárainkban - akkor már az irányító szervektől is támogatva - a szabadpolcos rendszerre áttéréssel megindult. Ennek a folyamatnak mintegy betetőződését a public library vita lezárását, szemléleti és könyvtárpolitikai legalizálását, jelentette Sallai István röpirata, amely az OKDT 1968-ban tartott ülésén *A közművelődési könyvtárügy fejlődési iránya, különös tekintettel a magyar közművelődési könyvtárügyre* című előterjesztés elfogadásával vált követendő stratégiai fejlesztési irányúvá. A KMK történetének a rendszerváltásig terjedő időszakában ezt a Sallai István nevével fémjelzett dokumentumát tartom legjelentősebbnek a hazai közművelődési könyvtárügy alakulása, fejlődése szempontjából. Ez korszakos jelentőségű tett volt, mert végleg megszabadította a közművelődési könyvtárakat a századeleji gyökerű, „népkönyvtári koncepció” maradványaitól, ezzel eltüntette a szemléleti korlátokat a fejlődés útjáról.

Pályám közel három évtizedes időszakában az általam betöltött feladatkörök által meghatározottan, szinte minden káemkás munkatárssal volt személyes kapcsolat, nehéz közülük bárkinek a nevét leírnom munkájuk minősítéseként. Így a szerkesztőség kérdésére a következő nevek, mint a KMK „védjegyei” inkább csak az én személyes kapcsolataimban többet szereplő személyeket jelölnek. Őket is, részben terjedelmi okok miatt, csak felsorolás szerűen, mint jó kollégákra, osztályos társaimra jólesően emlékezve sorolom neveiket: *Arató Antal, Bereczky László, Fodor András, Fogarassy Miklós, Gerő Zsoltné, Győri Erzsébet, Horváth Tibor, Kamarás István, Katsányi Sándor, Nagy Attila, Urbán László, Pelejtej Tibor, Skaliczki Judit, Vajda Kornél,*... stb. A felsoroltak szerintem mindenképpen a KMK érdemi és értékteremtő munkatársi gárdájához tartoztak.

Amikor 1991-ben az Igazgatótanács dobogókői ülésén elbúcsúztam társaimtól és a szakmától,

Szente Ferenc kért tőlem interjút. Többek között rákérdezett arra, hogy a közös múltunk és a jelen ismeretében a jövőt hogyan látom. Mivel ma sem tudnám jobban megfogalmazni, nézzék el nekem, ha most akkori önmagamtól idézem: (Az interjú megjelent a Könyvtári Levelező Lap 1991. 3. számában.)

„Felgyorsultak a társadalmi mozgások, ha mi nem tudunk vele lépést tartani, elkerülhetetlenül oda jutunk, hogy a könyvtárügy széttagoltsága növekszik. [...] Amilyen öröm, hogy a társadalom pluralizálódik és sokközpontúvá válnak a szakmák is, gazdagodik a munka, sokan mondanak véleményt, és esetleg sokaknak van lehetőségük saját elgondolásuk megvalósítására, olyan veszélyes, ha hiányzik a rendszer szempontjából nélkülözhetetlen kooperációs készség, a törekvés, hogy ne sikkadjanak el a legfontosabb célok, hogy ne kerüljenek a fontos és nem fontos dolgok egymás mellé, és hogy ne adja fel a könyvtárügy az értelmes egységes szemléletű programját. A sok törekvés és jó szándékú kezdeményezés koordinálását el kell látni, és azoknak a szervezeteknek a munkáját, amelyek ezt eddig is elősegítették, fontossá kell tenni a szakmának, támogatni és igényelni kell. Gondolok itt elsősorban a nemzeti könyvtárra, azon belül a KMK-ra. Kell egy műhely, amelynek minden kezdeményezés érdekes és megméretésre érdemes. Ezt elengedhetetlennek tartom, mert életképes rendszert nem lehet csinálni máshogy, mint intézményesen. A minisztérium szerepe átalakul. [...] a könyvtári érdekekre nézve életveszélyes széthúzó erők keletkezhetnek, amelyeknek, ha nincs meg a természetes kontrolljuk és levezetésük, akkor éppen az érdemi cél vész el a preztízs-harcokban.”

Mindezeket befejezésül azért írtam le, mert jól összegzi véleményemet a KMK-nak a magyar könyvtárügyben betöltött szerepéről, alapításától a rendszerváltásig terjedő időszakban. Lehet, hogy akkor túl sötétben láttam, lehet, hogy nem. Ezt csak az elmúlt két évtizedet ismerő mai pályatársaim ítélik meg. Az idézet akkori és mai meggyőződésemet is tartalmazza, abban az értelemben, hogy ezt a feladatot vállalni, és jól

ellátni tudó intézményre a könyvtárügy egészséges fejlődése, jövője szempontjából feltétlenül szükség van és lesz. Tudom, hogy az azóta eltelt két évtized társadalmi változásai, az Európai Unió létrejötte, csatlakozásunk, s mindenekelőtt az információs „forradalom” a számítógépesítés, az internet térhódítása stb. sok tekintetben átírta

a könyvtárüggyel, a könyvtárakkal s a könyvtárosokkal szembeni elvárásokat, de ez már legyen a maiak gondja. Ugyanakkor örömmel veszem tudomásul, hogy a Könyvtári Intézet, mint a KMK utódja létezik, és gondot fordít elődje megbecsülésére.

Emlékmorzsák a Könyvtártudományi és Módszertani Központról

BÉNYEI Miklós

Bényei Miklós a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgató-helyettese volt 2005-ig, jelenleg a Debreceni Egyetem Informatikai karának oktatója, a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának a tagja.

Mint oly sokan mások a szakmából, én is egyetemistaként hallottam először a Könyvtártudományi és Módszertani Központról, vagy ahogy már akkor is emlegették, a KMK-ról. A hatvanas évek eleje volt ekkor, fiatalok voltunk, akárcsak maga az intézmény. Tanáraink, néha idősebb társaink szavai nyomán valamiféle misztikus ködben lebegett a szemünk előtt az épület, és az abban folyó munka. Némelyekről legendákat és anekdotákat meséltek, amelyeket – mivel közelebről nem ismertünk senkit, semmit – vagy

elhittünk, vagy nem. Olykor-olykor egy-egy kötelező vagy ajánlott olvasmány szerzőjét azonosítottuk, de emlékezetem szerint személyes kapcsolatba a KMK egyik munkatársával sem kerültem. Mire végeztünk (1966-ban történt), mégiscsak tudatosult bennünk, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a hazai könyvtári élet egyik igen fontos elméleti és gyakorlati műhelye. Olyan műhely, ahol a lendületes fiatalok és a tapasztalt idősebbek jól összeforrt, egymást kiegészítő csapatként munkálkodnak a